

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINETERULUI ȘI
SPORTULUI**

PROGRAMĂ ȘCOLARĂ PENTRU DISCIPLINA OPȚIONALĂ

EDUCAȚIE INTERCULTURALĂ

[curriculum la decizia școlii pentru liceu]

*Aprobată prin ordin al ministrului
Nr. 5817/06.12.2010*

NOTĂ DE PREZENTARE

Programa școlară pentru *Educație interculturală* reprezintă o ofertă curriculară centrală de disciplină opțională pentru liceu, proiectată pentru un buget de timp de 1 oră/săptămână, pe durata unui an școlar. Disciplina se poate preda în oricare dintre clasele de liceu, avându-se în vedere adecvarea demersului didactic la particularitățile de vârstă ale elevilor.

Demersurile de educare interculturală propuse prin prezentul curriculum răspund cerințelor formulate în *Legea învățământului nr. 84/1995*, republicată, cu modificările și completările ulterioare, precum și în *OMECT nr. 1529/18.07.2007 privind dezvoltarea problematicii diversității în curriculumul național*.

În elaborarea prezentei oferte curriculare au fost valorificate și recomandările următoarelor documente internaționale:

- Cartea albă privind dialogul intercultural, *Trăind împreună egali în demnitate*, adoptată de Consiliul Europei (Strasbourg, 2008);
- Declarația Miniștrilor Europeni ai Culturii privind dialogul intercultural și prevenirea conflictelor (Opatija, Croația, 2003);
- *Declarația Principiilor Toleranței* adoptată de statele membre ale Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (Paris, 1995).

Considerat de *Raportul către UNESCO al Comisiei internaționale pentru Educație în secolul al XXI-lea*, un pilon fundamental al educației, *a învăța să trăiești împreună cu ceilalți* răspunde exigențelor educației de împlinire umană. De asemenea, proclamarea de către Parlamentul European a anului 2008 ca *An European al Dialogului Intercultural* a favorizat valorificarea cadrului educațional în spiritul diversității, pentru dialogul intercultural, având un rol important în promovarea identității și cetățeniei europene.

Prezenta programă școlară este justificată din perspectiva următoarelor aspecte:

- pregătirea tinerilor pentru deschidere spre dimensiunea interculturală a existenței lor;
- dezvoltarea capacității elevilor de a recunoaște diversitatea în diferitele ei forme;
- formarea tinerilor ca persoane capabile să aprecieze diferite culturi, să respecte și să valorizeze pozitiv diferențele culturale;
- dezvoltarea capacității elevilor de a comunica și de a coopera cu persoane care aparțin diferitelor culturi, în condițiile operării cu reprezentări corecte referitoare la diferențele dintre etnii, rase, culturi, genuri, confesiuni, categorii sociale, grupuri profesionale etc.;
- dezvoltarea deprinderilor de participare a tinerilor la îmbogățirea vieții comunitare, prin schimbul de elemente identitare, prin dialog și implicare socială;
- dezvoltarea abilităților de a trăi împreună cu ceilalți în bună conviețuire interculturală.

Disciplina opțională *Educație interculturală*, propusă spre studiu în liceu, se raportează la *Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind competențele cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți* (2006/962/EC), care conturează, pentru absolvenții învățământului obligatoriu, un „profil de formare european”, orientat de formarea celor opt competențe cheie: comunicare în limba maternă, comunicare în limbi străine, competențe matematice și competențe de bază în științe și tehnologii, competență digitală, a învăța să înveți, competențe sociale și civice, spirit de inițiativă și antreprenariat, sensibilizare și exprimare culturală. Contribuția disciplinei *Educație interculturală* la dezvoltarea competențelor cheie europene este nuanțată și diversificată, incluzând atât contribuția directă (prin susținerea dezvoltării anumitor competențe cheie), cât și sensibilizarea cu privire la alte competențe cheie. Disciplina *Educație interculturală* contribuie la dezvoltarea competențelor cheie pentru educația pe parcursul întregii vieți, recomandate de Parlamentul și Consiliul Uniunii Europene, îndeosebi în ceea ce privește următoarele domenii de competențe cheie:

- competențe sociale și civice;
- spirit de inițiativă și antreprenariat;
- sensibilizare și exprimare culturală;
- comunicare în limba maternă;
- competență digitală;
- a învăța să înveți.

Programa școlară pentru *Educație interculturală* are ca finalități acceptarea și promovarea diversității, realizate prin:

- învățarea despre diversitate, despre societatea multiculturală și despre societatea interculturală (reflectată în cunoștințe care presupun atât raportarea persoanei la propriile repere culturale/propria cultură, cât și raportarea la alte experiențe spirituale/alte culturi etc.);
- învățarea prin intermediul experimentării diferenței și a alterității (reflectată în dezvoltarea și exersarea deprinderilor legate de viața într-o societate interculturală);
- învățarea pentru societatea interculturală (reflectată în valorile promovate, în atitudini și în comportamente, care permit asumarea rolurilor și a responsabilităților din viața de fiecare zi).

În acest fel, esența învățării interculturalității este reprezentată de atitudini și de comportamente care vizează componenta etică a personalității elevilor și manifestarea acesteia în relațiile interumane.

Structura programei școlare include următoarele elemente:

- Notă de prezentare
- Competențe generale
- Valori și atitudini
- Competențe specifice și conținuturi
- Sugestii metodologice

Competențele generale sunt preluate din curriculumul școlar de trunchi comun, dezvoltat în liceu pentru disciplinele socio-umane.

Competențele specifice sunt corelate cu unitățile de conținut, corespondența dintre acestea nefiind biunivocă; o anumită competență specifică poate să fie atinsă prin diferite unități de conținut.

Lista explicită ce recomandă valori și atitudini accentuează dimensiunea afectiv-atitudinală și morală a învățării, din perspectiva contribuției specifice a acestei discipline la atingerea finalităților educației.

Sugestiile metodologice au rolul de a orienta utilizarea prezentului curriculum în proiectarea și realizarea activităților de predare-învățare-evaluare, în concordanță cu specificul disciplinei și cu statutul acesteia de curs opțional.

Pornind de la ideea că un demers de proiectare curriculară trebuie să acorde conceptului de competență semnificația unui „organizator”, în relație cu care sunt stabilite finalitățile învățării, sunt selectate conținuturile specifice și sunt organizate strategiile de predare-învățare-evaluare, actuala programă școlară a urmărit valorizarea cadrului european al competențelor cheie la următoarele niveluri: formularea competențelor generale și selectarea seturilor de valori și atitudini; organizarea elementelor de conținut și corelarea acestora cu competențele specifice; elaborarea sugestiilor metodologice.

Programa se adresează profesorilor și autorilor de manuale. Activitatea didactică, precum și elaborarea manualelor școlare trebuie precedate de lectura integrală a programei școlare. Pornind de la propunerile existente în programă cu privire la activitățile de învățare, profesorii și autorii de manuale pot realiza o proiectare didactică personală, în concordanță cu prevederile programei și cu situațiile concrete de predare-învățare.

COMPETENȚE GENERALE

1. Utilizarea conceptelor specifice științelor sociale pentru organizarea demersurilor de cunoaștere și explicare a unor fapte, evenimente, procese din viața reală
2. Aplicarea cunoștințelor specifice științelor sociale în rezolvarea unor situații problemă, precum și în analizarea posibilităților personale de dezvoltare
3. Cooperarea cu ceilalți în rezolvarea unor probleme teoretice și practice, în cadrul diferitelor grupuri
4. Manifestarea unui comportament social activ și responsabil, adecvat unei lumi în schimbare
5. Participarea la luarea deciziilor și la rezolvarea problemelor comunității

VALORI ȘI ATITUDINI

Competențele generale și specifice care trebuie formate prin procesul de predare-învățare a disciplinei *Educație interculturală* au la bază și promovează următoarele valori și atitudini:

- valorizarea pozitivă a diferențelor culturale;
- atitudine pozitivă față de persoane și grupuri care aparțin unor culturi diferite, care susțin valori, opinii și credințe diferite;
- respect față de identitatea culturală proprie și față de identitatea culturală a celorlalți;
- respect față de demnitatea și drepturile omului;
- toleranță și înțelegere;
- rezolvare pașnică a conflictelor;
- empatie culturală;
- spirit civic;
- disponibilitate pentru dialogul intercultural și pentru cooperare.

COMPETENȚE SPECIFICE ȘI CONȚINUTURI

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.1. Utilizarea corectă a termenilor specifici educației interculturale</p> <p>2.1. Compararea aspectelor legate de relaționare și de comunicare specifice societății multiculturale și societății interculturale</p> <p>2.2. Explicarea diferențelor dintre cultură, contracultură și subkultură</p> <p>2.3. Explicarea specificului procesului de construcție a identității în context multicultural</p> <p>3.1. Exemplificarea, prin lucru în echipă, a fenomenelor de enculturație, aculturație, deculturație</p> <p>4.1. Manifestarea unei atitudini pozitive față de identitatea culturală a persoanelor care aparțin unor culturi diferite</p> <p>5.1. Participarea la luarea deciziilor în școală, familie și în grupul de prieteni, prin luarea în considerare a unor perspective diferite</p>	<p>Diversitatea socială și cultura diversității</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Diversitate și multiperspectivitate ▪ Cultură, contracultură, subkultură ▪ Procese culturale: enculturația, aculturația, deculturația ▪ Societatea multiculturală și societatea interculturală
<p>2.4. Analizarea unor modalități de raportare, individuală și instituțională, la diversitate</p> <p>3.2. Cooperarea cu ceilalți pentru analizarea unor modalități de combatere a atitudinilor intolerante din școală, familie și din grupul de prieteni</p> <p>4.2. Proiectarea unui comportament care încurajează interculturalitatea și participarea socială</p> <p>5.2. Aplicarea unor strategii pentru abordarea non-violentă a conflictelor</p>	<p>Educația pentru interculturalitate: Să învățăm să trăim împreună</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Diversitate și democrație ▪ Intoleranță versus toleranță <ul style="list-style-type: none"> - Discriminarea la nivel personal/instituțional (discriminarea pozitivă și negativă, intoleranța, xenofobia, rasismul, antisemitismul, segregarea/apartheidul) - Managementul conflictelor - Interculturalitate, participare și coeziune socială
<p>1.2. Identificarea etapelor unui proiect educațional intercultural</p> <p>3.3. Elaborarea, în echipă, a unui proiect intercultural pentru rezolvarea unor probleme cu caracter intercultural</p> <p>4.3. Dezvoltarea unor deprinderi legate de viața într-o societate interculturală, prin derularea/simularea derulării unui proiect intercultural</p> <p>5.3. Participarea, prin derularea/simularea derulării unui proiect intercultural, la rezolvarea problemelor comunității și la promovarea dialogului intercultural</p>	<p>Proiectul educațional intercultural</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Componentele și etapele unui proiect educațional intercultural (proiectare, implementare, monitorizare și evaluare, elemente de follow up) ▪ Elaborarea și derularea/simularea derulării unui proiect intercultural <ul style="list-style-type: none"> - Elaborarea fișei de proiect - Derularea proiectului propus/simularea derulării proiectului propus - Evaluarea proiectului propus

SUGESTII METODOLOGICE

Prezenta programă școlară este un instrument de lucru care se adresează profesorilor care predau în liceu disciplina opțională *Educație interculturală*, fiind concepută în așa fel încât să le permită acestora:

- să-și orienteze propria activitate înspre formarea la elevi a competențelor specifice domeniului;
- să-și manifeste creativitatea și să-și adecveze demersurile didactice la particularitățile elevilor cu care lucrează.

Sugestiile metodologice au în vedere modul de organizare a activității didactice în vederea formării la elevi a competențelor formulate în programa școlară.

Dezvoltarea competențelor cheie, considerarea elevului ca subiect al activității instructiv-educative și orientarea acesteia spre formarea competențelor specifice, accentuarea caracterului practic-aplicativ al disciplinei presupun respectarea unor exigențe ale învățării durabile, printre care:

- utilizarea unor strategii didactice care să pună accent pe:
 - construcția progresivă a cunoștințelor, consolidarea continuă a capacităților, dezvoltarea creativității elevilor;
 - cultivarea capacității elevului de a se autoevalua, a spiritului reflexiv și autoexigenței;
 - abordări flexibile și parcursuri didactice diferențiate;
 - abordări inter și transdisciplinare;
- utilizarea unor metode active (de exemplu: simularea, învățarea prin descoperire, învățarea problematizată, învățarea prin cooperare, studiul de caz, jocul de roluri bazat pe empatie, analiza de text, metode de gândire critică, realizarea de portofolii), care pot contribui la:
 - crearea aceluia cadru educațional care încurajează interacțiunea socială pozitivă;
 - înțelegerea modului în care conceptele specifice *Educației interculturale* se pot aplica în viața de fiecare zi;
 - exersarea lucrului în echipă, a îndeplinirii unor roluri specifice în grupuri de lucru, a cooperării cu persoane diferite în realizarea unei sarcini de lucru;
 - înlăturarea stereotipurilor, a automatismelor de gândire, precum și cultivarea spiritului tolerant;
 - facilitarea înțelegerii unor probleme controversate de actualitate (refectate în mass-media) atât de la nivel local și național, cât și de la nivel internațional;
 - experimentarea interacțiunilor interculturale prin implicarea în relații, directe sau mediate, cu persoane care au apartenențe culturale diferite;
 - evitarea discursurilor moralizatoare;
 - realizarea unor conexiuni cu achiziții dobândite de către elevi prin studiul altor discipline de învățământ (literatură, istorie, geografie, limbi străine etc.);
- utilizarea unor strategii didactice care să permită alternarea formelor de activitate (individuală, pe perechi și în grupuri mici);
- învățarea prin acțiune (experiențială), realizarea unor activități bazate pe sarcini concrete;
- utilizarea, în activitatea didactică, a calculatorului ca mijloc modern de instruire, care să permită subordonarea utilizării tehnologiei informației și a comunicațiilor, în vederea desfășurării unor lecții interactive, atractive.

Prezenta programă școlară introduce în prezentarea conținuturilor un aspect de noutate legat de elaborarea și derularea/simularea derulării unui proiect intercultural. Sunt prevăzute explicit elaborarea de proiecte privind problematica interculturalității și derularea sau simularea derulării proiectelor propuse; în acest fel se depășește nivelul de recomandare metodologică în ceea ce privește realizarea unor activități tip proiect, fiind creat un cadru educațional care apropie procesul de predare-învățare de viața reală, în care proiectul este un instrument de lucru necesar pentru desfășurarea activității în toate domeniile social-economice. Acest cadru educațional facilitează dezvoltarea abilităților necesare secolului XXI: creativitate, gândire critică și sistemică, abilități de comunicare și de colaborare, capacitate de adaptare, responsabilitate, spirit de echipă. Pornind de la tema/problema aleasă de elevi și profesor, elevii sunt puși în situația de a realiza fișa unui proiect intercultural, precum și de a derula în mod efectiv sau de a simula derularea proiectului propus; elevii pot exersa, astfel, achizițiile referitoare la proiectul intercultural, pot fi implicați în activități de luare a deciziei, de propunere și de aplicare a unor strategii de rezolvare a unor probleme cu caracter intercultural; pe de altă parte, acest tip de învățare asigură implicarea activă a elevilor în activitatea de învățare prin sarcini de lucru atractive și motivante.

În mod concret, secțiunea referitoare la *Proiectul educațional intercultural* poate fi abordată în ultima parte a cursului opțional, timp de aproximativ 10-12 ore.

Derularea propriu-zisă/simularea derulării unui proiect intercultural se poate realiza de exemplu, potrivit uneia dintre următoarele structuri metodologice:

Varianta A – proiect intercultural local

- Identificarea temei de lucru.
- Planificarea culegerii de informații.
- Culegerea de informații (interacțiuni multiple, inclusiv cu membri ai comunităților minoritare locale, dacă este cazul).
- Sinteza informațiilor și realizarea produsului.
- Prezentarea produsului realizat.
- Reflectarea asupra întregii experiențe: achiziții dobândite (cunoștințe, abilități, atitudini); derularea procesului, concluzii privind realizarea și implementarea unui proiect intercultural.

Varianta B – parteneriat intercultural

- Pregătire: stabilirea unui parteneriat cu o clasă din alta școală (poate fi din aceeași localitate, din altă localitate sau chiar din altă țară).
- Prezentarea reciprocă a claselor partenere.
- Identificarea temei de lucru.
- Planificarea culegerii de informații.
- Culegerea de informații (posibile colaborări cu partenerii).
- Sinteza informațiilor și realizarea produsului.
- Prezentarea produsului realizat.
- Analiza produsului realizat de clasa parteneră și oferirea de feedback.
- Eventuala revizuire a produsului în baza sugestiilor și întrebărilor primite de la parteneri.
- Reflectarea asupra întregii experiențe: achiziții dobândite (cunoștințe, abilități, atitudini); derularea procesului, concluzii privind realizarea și implementarea unui proiect intercultural.
- Schimb de impresii și informații cu partenerii.

Alegerea variantei A sau a variantei B, diferite în ceea ce privește complexitatea, este rezultatul opțiunii pe care o fac împreună, cadrele didactice și elevii și trebuie să plece de la analiza și evaluarea realistă a resurselor existente și a posibilității de a finaliza proiectul.

Temele abordate în proiecte pot avea în vedere:

- istoria locală;
- participarea civică a minorităților și/sau a imigranților;
- o problemă concretă privind relațiile interculturale locale, integrarea unei minorități defavorizate etc.;
- personalități locale care ilustrează diversitatea și interferențele culturale;
- perspective multiple asupra unui eveniment istoric etc.

Produsele proiectelor pot fi:

- un website;
- un material video, un joc video sau un joc online;
- un memoriu către autorități;
- o expoziție;
- o publicație;
- un spectacol de teatru/teatru forum etc.

Programa școlară oferă cadrelor didactice un sprijin concret în centrarea demersului didactic pe experiențe de învățare, potrivit specificului competențelor care trebuie formate, prin prezentarea cu caracter orientativ a unor exemple de activități de învățare:

- exerciții de clarificare a înțelesului unor termeni specifici domeniului (de exemplu realizarea unui „dicționar al educației interculturale”);
- analizarea unor texte care, prin conținut, pot fi valorificate din punctul de vedere al educației interculturale;
- exemplificarea unor situații care implică toleranță/intoleranță;
- studii de caz pentru analiza unor manifestări de intoleranță, discriminare, excludere la nivelul persoanelor/al societății sau pentru analiza unor puncte de vedere, a unor perspective diferite/contrastante;

- discutarea unor cazuri preluate din mass-media, referitoare la modul de relaționare și de comunicare al unor comunități culturale diferite;
- discutarea unor cazuri (reale sau imaginare) de conflicte valorice;
- construirea unor strategii de rezolvare a conflictelor;
- simularea unor situații de mediere/rezolvare a unui conflict intercultural;
- analizarea unor situații/informații din mai multe perspective, care solicită din partea elevilor o abordare empatică;
- realizarea de portofolii pe teme specifice educației interculturale (de exemplu „Diversitate și democrație” „Toleranță versus intoleranță în societatea contemporană”, „De la intoleranță la toleranță” „Societatea multiculturală și societatea interculturală”);
- realizarea unor activități în parteneriat (școală - comunitate);
- celebrarea „Zilei drepturilor copilului” (20 noiembrie), a „Zilei drepturilor omului” (10 decembrie), a „Zilei internaționale a toleranței” (16 noiembrie), a „Zilei Minorităților Naționale” (18 decembrie), a „Zilei europene a limbilor străine” (26 septembrie) prin concursuri, expoziții, dezbateri sau prin realizarea de portofolii.

Strategiile de lucru propuse trebuie să țină seama de experiența elevilor la această vârstă și să permită valorizarea pozitivă a acestei experiențe.

Evaluarea reprezintă o componentă organică a procesului de învățare. În perspectiva unui demers educațional centrat pe competențe, se recomandă utilizarea cu preponderență a evaluării continue, formative. Alături de formele și instrumentele clasice de evaluare, recomandăm utilizarea unor forme și instrumente complementare, cum sunt: proiectul, portofoliul, autoevaluarea, evaluarea în perechi, observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor. Procesul de evaluare va pune accent pe:

- corelarea directă a rezultatelor evaluate cu competențele specifice vizate de programa școlară;
- valorizarea rezultatelor învățării prin raportarea la progresul școlar al fiecărui elev;
- recunoașterea, la nivelul evaluării, a experiențelor de învățare și a competențelor dobândite în contexte non-formale sau informale;
- utilizarea unor metode variate de comunicare a rezultatelor școlare.

BIBLIOGRAFIE

- Liviu ANTONESEI, *Paideia. Fundamentele culturale ale educației*, Editura Polirom, Iași, 1991
- Gheorghe BUNESCU, *Școala și valorile morale*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998
- Teodor COZMA (coord.), *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*, Editura Polirom, Iași, 2001
- Constantin CUCOȘ, *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Editura Polirom, Iași, 2000
- Jacques DELORS, *Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI*, Iași, Editura Polirom, 2000
- Pierre DASEN, Christiane PERREGAUX, Micheline REY, *Educația interculturală. Experiințe, politici, strategii*, Editura Polirom, Iași, 1999
- Hofstede GEERT, *Managementul structurilor multiculturale*, Editura Economică, București, 1996
- Gilles Ferreol, Guy Jacquois (coordonatori), *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, Iași, 2005
- Gilles FERREOL, Adrian NECULAU, *Minoritari, marginali, excluși*, Editura Polirom, Iași, 1997
- Luminița IACOB, Ovidiu LUNGU, *Imagini identitare*, Editura Eurocart, Iași, 1999
- Levente SALAT, *Multiculturalismul liberal*, Editura Polirom, Iași, 2001
- Mircea MALIȚA, *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, București, Nemira, 1998
- Rudolf POLEDNA, François RUEGG, Calin RUS, *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești*, Presa Universitară Clujeană, 2002
- Călin RUS, Oana BOTA (coordonatori), *Educație interculturală în comunități multi-etnice*, Institutul Intercultural Timișoara, 2002
- Jörn Rüsen, Hans-Klaus Keul, Adrian Paul Iliescu (coordonatori), *Drepturile Omului la întâlnirea dintre culturi*, Editura Paralela 45, 2004
- George VĂIDEANU, *UNESCO – 50 Educație*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996
- *** Livre blanc sur le dialogue interculturel „Vivre ensemble dans l'égalité”, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2008, disponibilă la adresa:
http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_fr.pdf
- *** Autobiography of Intercultural Encounters, Council of Europe, disponibilă la adresa:
http://www.coe.int/t/dg4/autobiography/default_EN.asp

Grupul de lucru pentru curriculum

Eugen STOICA
(coord.)	- Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului,
Direcția Generală Educație și Învățare pe Tot Parcursul Vieții
Angela TEȘILEANU
(coord.)	- Institutul de Științe ale Educației
dr. Sorin SPINEANU -
DOBROTĂ	- Centrul Național de Evaluare și Examinare
Călin RUS	- Institutul Intercultural Timișoara